

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Fragmenting the Chieftain : a practice-based study of Early Iron Age Hallstatt C elite burials in the Low Countries

Vaart, S.A. van der

Citation

Vaart, S. A. van der. (2017, December 14). *Fragmenting the Chieftain : a practice-based study of Early Iron Age Hallstatt C elite burials in the Low Countries. Papers on Archaeology of the Leiden Museum of Antiquities*. Sidestone Press, Leiden. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/58610>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/58610>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/58610> holds various files of this Leiden University dissertation

Author: Vaart-Verschoof, Sasja van der

Title: Fragmenting the Chieftain : a practice-based study of Early Iron Age Hallstatt C elite burials in the Low Countries

Date: 2017-12-14

Samenvatting

In de Lage Landen bevindt zich een cluster elite graven uit de Vroege IJzertijd (800–500 v. Chr.). Bekende Nederlandse en Belgische voorbeelden zijn het Vorstengraf van Oss, het wagengraf van Wijchen en de elite begraafplaats van Court-St-Etienne. Deze veelal crematiegraven bevatten bronzen vaatwerk, paardentuig, wagens en wapens in verschillende configuraties, die grotendeels geïmporteerd zijn uit Centraal Europa. Qua grafgiften lijken deze graven op de zogeheten *Fürstengräber* van de Hallstatt Cultuur. *Fragmenting the Chieftain* presenteert de resultaten van een *in-depth* en *practice-based* archeologische analyse van de elite graven in de Lage Landen en de grafpraktijk door middel waarvan ze gecreëerd zijn.

Het onderzoek naar de Nederlandse en Belgische elite graven is echter niet zonder uitdagingen. De meeste van deze graven is een aantal decennia tot een aantal eeuwen geleden gevonden, waardoor de kwaliteit van de beschikbare archeologische data over het algemeen vrij laag is en er relatief weinig contextinformatie beschikbaar is. Dit onderzoek legt daarom de nadruk op een uitgebreide studie van de originele vondsten, waarbij zelfs de kleinste fragmenten zijn bestudeerd. Uit deze studie bleek dat veel informatie kan worden verkregen door alle beschikbare documentatie en vondsten uitgebreid en gedetailleerd te analyseren. Hoewel het zeker waar is dat de contextinformatie van de graven over het algemeen minimaal is, was het mogelijk om door middel van gedetailleerde studie, in combinatie met een vergelijking van recentelijk en ‘beter’ opgegraven vondsten, het elite grafgebruik in verrassend detail te reconstrueren. Alle uit literatuurstudie en uit object analyses verkregen informatie is te vinden in de bijhorende Catalogus (*Fragmenting the Chieftain – Catalogue. Late Bronze and Early Iron Age elite burials in the Low Countries*). Voor veel graven is dit de eerste Engelse en toegankelijke publicatie. In de Catalogus worden ook gedetailleerde omschrijvingen van specifieke graven en grafrituelen gegeven. Waar relevant worden individuele grafrituelen beschreven aangezien deze de basis vormen voor de analyses van het grafgebruik. De inventaris vormt het uitgangspunt om het elite grafgebruik te analyseren en deze wordt in Hoofdstuk 4 van dit boek samengevat zodat het huidige werk ook afzonderlijk van de Catalogus te lezen is. Iconografische overzichten worden gebruikt om grafinventarissen en de behandeling van objecten uit de onderzochte graven te visualiseren. Deze manier van visualiseren stelt het mogelijk om patronen in de samenstelling en behandeling van grafgiften te herkennen.

In Hoofdstuk 5 wordt het elite grafgebruik en hoe deze zich ontwikkelde besproken. Het is vastgesteld dat een verschuiving plaatsvond van het deponeren van supra-regionale objecten zoals zwaarden en ornamenten, naar het plaatsen van deze in graven tijdens de overgang van de Late Bronstijd naar de Vroege IJzertijd. Er wordt beargumenteerd dat deze overgang veranderingen reflecteert in hoe men (*markers* van) supra-regionale (elite/krijger) identiteiten zag. Voor een korte tijdsperiode konden uitzonderlijke objecten hun leven zowel in deposities als in graven eindigen, waarbij grafdepositie uiteindelijk de voorkeur kreeg. Het gebruik om individuen met bronzen zwaarden te begraven ontwikkelde zich tijdens de 9^e eeuw v. Chr., waarbij graven met Hallstatt Cultuur importen pas in de 8^e en

eerste helft van de 7^e eeuw werden gecreëerd. Dit wordt in Hoofdstuk 3 vastgesteld door middel van nieuwe (kalibraties van) ¹⁴C-dateringen en typonologieën. Hierbij is vastgesteld dat de meerderheid van de graven vroeger zijn dan werd gedacht.

Wanneer dit gecombineerd wordt met de herkomst van bepaalde grafgraven en de culturele context die zij reflecteren, kan er vastgesteld worden dat de Atlantisch-georiënteerde bronzen zwaardgraven in tijd dicht bij de Hallstatt Cultuur-georiënteerde graven (met betrekking tot de oorsprong van de objecten die erin gevonden worden) liggen dan aanvankelijk werd gedacht. Waar deze eerst werden gezien als chronologisch gescheiden fenomenen, blijken deze nu te hebben overlapt en van het een in het andere te zijn overgegaan. Significanter hierbij is dat het gebruik om de dode door middel van rijke grafgraven als elite te identificeren al was opgekomen *voordat*, in zoverre uit de archeologische overlevering kan worden opgemaakt, er contact was met de Hallstatt Cultuur van Centraal Europa. De opkomst van het elite grafgebruik was dus een lokale ontwikkeling (zoals ook beargumenteerd door Fontijn/Fokkens 2007).

Het grafgebruik waar de elite graven het resultaat van zijn wordt in dit boek gevisualiseerd in *chaîne opératoire*-stijl infographics. Deze laten zien dat, over het algemeen, het elite grafgebruik in lijn lag met het lokale gebruik, en dat deze relatief alledaags waren, met uitzondering van de grafgraven. Mensen werden begraven volgens het 'normale (urnenveld) grafgebruik op normale plekken', namelijk in hoge en opvallende locaties in het landschap, over het algemeen in of nabij urnenvelden en/of grafheuvelgroepen. Soms werd maar één elite graf per plek gecreëerd, maar vaak zijn het er meer. Soms werd een site kortstondig gebruikt, soms werd tijdens een langere periode mensen begraven. De elite werden ter aarde gelegd in rituelen die crematie van de dode en het ontmantelen, verbranden, verbuigen en breken van grafgoederen en *pars pro toto* deposities van beide omvatten. In termen van hoe ze begraven werden, lijkt het bezitten van (alleen) een bronzen emmer, zwaard of paardentuig geen bijzondere behandeling te hebben veroorzaakt.

Door middel van analyse van het grafgebruik is echter vastgesteld dat bij de individuen die met een wagen en wagen-gerelateerd paardentuig begraven werden, een uitzonderlijk (en overdreven) grafgebruik plaatsvond. Het

grafritueel was grootser en uitvoering van aard. Hierbij speelden het ontmantelen, manipuleren en fragmenteren van grafgraven een sterke rol. Ook *pars pro toto* deposities werden in deze graven benadrukt en het gebruik van textiel komt veelvuldig voor. Het herkennen van de gedeelde factor, de wagen, is niet altijd makkelijk vanwege de destructieve en selectieve aard van het grafgebruik.

In een poging om dit verschil in funeraire behandeling te interpreteren, welke verbonden lijkt met het type grafgraven welke met de dode werd meegegeven, wordt in Hoofdstuk 6 gekeken hoe de verschillende (soorten) objecten die in de elite graven gevonden zijn tijdens het leven werden gebruikt. Hierbij ligt de nadruk op hoe deze praktisch gebruikt werden, maar ook is gekeken hoe ze werden waargenomen en geïnterpreteerd, en wat ze mogelijk gesymboliseerd hebben. Zo is vastgesteld dat de (soorten) objecten die als grafgraven in de elite graven gevonden worden een rol speelden in de constructie en expressie van een complexe identiteit. Het bronzen vaatwerk, paardentuig, de wagen en wapens, maar ook het gereedschap en de ornamenten waren symbolisch geladen objecten, maar speelden ook een rol in het dagelijks leven. Het waren echter de uitzonderlijke wagen en het bijbehorende paardentuig welke echt nieuwe sociale gebruiken in de Lage Landen vertegenwoordigen. Waarschijnlijk speelde dit, in combinatie met hun religieuze significantie (*cf.* Pare 1992, Ch. 12) een rol in waarom zij, en hun eigenaren, zo uitzonderlijk behandeld werden in de dood.

Concluderend is vastgesteld dat de elite graven ingebed waren in het dominante, lokale urnenveld grafgebruik – herkenbaar aan het gebruik van het crematieritueel, het buigen en breken van grafgraven, en de *pars pro toto* depositie van zowel menselijke resten en objecten (Hoofdstuk 7). Het lijkt er echter op dat de individuen die met wagens en gerelateerd paardentuig begraven werden uitzonderlijke grafgraven vereisten. Deze werden waarschijnlijk als exceptionele individuen geïdentificeerd als gevolg van hun associatie met de ceremoniële en kosmologisch geladen wagens. In een aantal graven duidt de samenstelling van de grafgraven, het gebruik om grafgoederen en de dode met textiel in te wikkelen en het hergebruik van grafheuvels op de invloed (en aanwezigheid?) van individuen die bekend waren met de grafgebruiken van de Hallstatt Cultuur.